

CAPUT IV.

De divinis operationibus ad extra.

THESIS XXXVII^a

Ea est efficacia divinae voluntatis ut Inutu suo qui est actus formaliter immanens, virtualiter tantum transiens, operari possit ad extra, II atque adeo possibilia omnia producere: quapropter III est Deus omnipotens eiusque potentia est infinita.

DECLARATIO. Potentia est principium factorum, sive ratio vel causa existentiae effectus. Iam vero licet ratione distingui possit in Deo vis volendi et vis efficiendi, ideoque voluntas et potentia, tamen affirmari nequit potentiam etiam prae nostro concipiendi modo esse formaliter distinctam a voluntate eo modo quo voluntas ab intellectu, sed est potius modus ipsius, nam voluntas divina hoc ipso est efficax quod est absoluta voluntas ut res sit. Nimirum voluntas adaequate spectata in plus porrigitur quam potentia, ut ex. gr. voluntas non impediendi peccata: sed voluntas inadaequate spectata h. e. quatenus est efficax est ipsa formaliter potentia: et ideo ratione distinguitur voluntas a potentia ut res adaequate spectata a seipsa inadaequate spectata. Quapropter Deus operatur ad extra quatenus vult efficaciter rem esse: actio ergo qua operatur est actus voluntatis; ergo potentia seu vis agendi ad ipsam voluntatem spectat. Quod vero haecenus diximus probatur ita.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Supponimus Deo competere vim creandi quam necessario Deo esse adserendam probavimus in Cosm. cum de origine mundi disseruimus. Itaque 1° Actus creativus qui Deo competit non potest esse nisi actus formaliter immanens; nam actus transiens cum sit applicatio virtutis ad subiectum aliquod in quo novus modus producitur, subiectum supponit in quod agens agit; creatio vero

nullum supponit subiectum; ergo actus creativus est actus formaliter immanens. Actus autem immanens creativus praeter actum scientiae dirigentis nequit esse nisi actus voluntatis. Sane a) remota a creante actione formaliter transeunte, non restat nisi imperium vel volitio ut res sit; ideoque actus immanens voluntatis. b) Si ponatur potentia quae ratione distincta a voluntate creat; eius actus nequit concipi ut immanens; quia potentia ut ratione a voluntate distinguitur nequit concipi nisi ut principium executionis operis subsequens scientiam dirigentem et imperium voluntatis; principium vero executionis operis subsequens scientiam dirigentem et imperium voluntatis est principium agens per actionem formaliter transeuntem, eo enim *adaequate* spectat *formaliter* ut ad extra aliquid efficiat; ergo eius actus nequit concipi nisi ut transiens, qui tamen in creatione non potest habere locum. Eadem vero est potentia Dei quae creat, et ceteros effectus producit. Ergo actus immanens voluntatis est per se creativus ideoque efficax ad extra. 2° Est de ratione voluntatis creatae ut sit principium aliquod operationis ad extra, movet enim facultates immediatas ad opus: quare efficacia quaedam operis faciendi spectat etiam ad voluntatem. Haec ergo efficacia spectabit quoque ad voluntatem divinam, verum remotis imperfectionibus, et infinito modo. Imperfectio autem est quod mediate attingat effectum ad extra: et efficacia infinita ex se est sufficiens ad opus quod respicit. Voluntas igitur divina absque medio attingit effectum, sive est per semetipsam efficax ad extra.

Ergo operatur Deus ad extra actu suae voluntatis, ideoque actu formaliter immanente. Quia vero hunc autem sequitur effectus ad extra, dicitur virtualiter transiens h. e. effectum ad extra producens, ideoque aequivalens actioni transeunti.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Potentia primae causae debet esse perfectissima, perfectio vero aliqua deesset, si quaedam possibilia non posset; ergo potest omnia possibilia.

2° Ratio existentiae omnium possibilium debet esse in aliqua causa; haec autem certissime est causa prima;

atqui nequit esse talis nisi eius potentia ad omnia se porrigat; ergo potentia divina potest omnia possibilea producere, sive est omnipotens.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Cum possit Deus omnia possibilea, liquet eum esse omnipotentem. Infinitas vero divinae omnipotentiae demonstrari potest tum ex parte subiecti, tum ex parte obiecti. Ex parte subiecti, quia cum divina essentia et voluntas sit infinita, et potentia agendi respondeat perfectioni essentiae et principii agentis, ipsa quoque debet esse infinita. Ex parte obiecti difficultas esse posset quia singula possibilea sunt finita, et eorum summa non est infinita. Nihilominus hoc ipso quod possibileum multitudo est indefinita, manifeste colligitur divinam potentiam esse infinitam; nam potentia causae adaequatae effectuum continere debet perfectionem omnem quae in effectibus reperitur; potentia vero causae primae est potentia causae adaequatae. Porro causa prima quae immutabilis est, necesse est ut actu semper contineat perfectionem omnem quae possibilis est in terminis possibilibus in indefinitum; secus enim nunquam habere posset eam perfectionem quae ei ab aeterno deesset. Iam vero perfectio quae possibilis est in omnibus possibilibus est indefinita, perfectio vero indefinita si tota ad actum revocetur nequit esse finita, quia quod finitum est limitem habet, indefinitum vero in augmento limites non habet, ergo revocata ad actum est infinita; ergo perfectio divinae potentiae quae actu aequivalet omnibus possibilibus in indefinitum est infinita.

Corollarium. Ex eo quod potentia divina sit ipsa voluntas ex se efficax immanenter agendo: sequitur omnes effectus quos Deus producit sive ex se solo sive simul cum causis secundis, a Deo produci per actum efficacem suae voluntatis.

THESIS XXXVIII^a

Ita Deo competit potentia creativa, ut non nisi ipsi soli competere possit.

DEMONSTRATIO. Quaestio est an vis creativa sit ita propria Dei ut non possit ullo modo competere creaturis dependenter quidem a Deo, vel ut causis principalibus, vel saltem ut causis instrumentalibus. Et quidem si quaestio fiat de vi creandi universaliter accepta h. e. quae se porrigat ad omne quod creabile est, facile convenit inter omnes eam repugnare creaturis, atque id optime demonstrari. Nam 1° si talis vis creandi eis competeret, competere deberet et vis creandi se ipsas, quod repugnat. 2° Cum nulla sit creatura, qua non sit possibilis alia perfectior et quidem sine fine, si alicui creaturae competeret vis omnia creandi, ut causae principali, competere deberet et vis creandi se perfectiora, quod rationi causae adversatur. 3° Quamvis divina attributa possint similitudine quadam communicari plus minus creaturis, non potest tamen vel per gratiam talis communicatio fieri ut quoad intrinsecam perfectionem sive essentiam sint univoca attributum Dei et attributum creaturae; atqui univoca esset vis creandi quoad essentiam in Deo et creatura, si haec ut causa principalis posset creare omnia creabilia.

Verum quaestio proprie est an aliqua creatura, sive ex iis quae sunt, sive ex possibilibus saltem, esse possit instructa vi creandi aliqua entia, puta aliquam speciem inferiorem se. Et quidem primo quaeritur utrum creatura aliqua creare possit ut causa principalis, tum deinde an saltem possit ut causa instrumentalis concurrere cum Deo ad opus creationis.

Ut intelligatur quid in hac quaestione veniat nomine *causae principalis*, omissis aliis declarationibus quae videri possunt penes Suarez M. D. 17 §. 2. aliosque; haec suf-

ficiant. Sermo est de *causa principali efficiente physica*. Cum aliquid dicitur *causa principalis*, comparatur cum certis determinatis effectibus, erga quos vim causae principalis habet: non enim quod est *causa principalis* est talis erga omnes effectus. Idem dicatur de causa instrumentali. Iam vero notio causae principalis huc redit, ut illud quoad aliquem effectum dicatur causa principalis, quod virtute suae formae h. e. suae naturae seu propriae perfectionis determinat vel determinare potest existentiam illius effectus: causa vero instrumentalis pro aliquo effectu ea est quae ad productionem eius concurret virtute suae formae, sed 1° mota seu applicata ad agendum ab alio quod est causa principalis: 2° ita ut ipsa vi sua non determinet existentiam perfectionis propriae illius effectus, sed aliquid minus virtuti suae respondens. Sic artifex propter artem quam in mente concepit, et potestatem quam habet movendi corpora eorumque motum diversimode temperandi potest determinare existentiam alicuius operis, puta *vasis*: ignis vero qui adhibeatur potest quidem vi suae formae determinare existentiam combustionis, vel liquefactionis, vel huiusmodi, erga quos effectus proinde ipse est causa principalis; nequit vero ex se determinare existentiam illius operis artificialis, sed ad illud tantum concurret, aliquid agendo vi suae formae, et motus seu applicatus, ut oportet, ab alio. Definitio allata causae principalis competit ei, sive agat cum causa instrumentali, sive sine ea. Vis causae principalis potest esse *a se* et *independens*, ut in causa prima: vel *ab alio* et *dependens ac conservata ab eo*, ut in causis secundis.

Iam vero quaestio nostra duplex est: 1^a est utrum creatura aliqua possit esse causa principalis creationis. Qua in re adverte quod proprie non quaeritur, utrum creatura possit instrumento utens, quemadmodum plerumque solent causae principales, creare aliquid, sed utrum creatura per vim propriam suae naturae possit determinare existentiam alicuius rei ex nihilo sive instrumento utatur, sive secus.

Ita statuta prima quaestione, negantem partem tuemus

cum S. Thoma. Neque loquimur tantum de potentia, ut aiunt, ordinaria, sed simpliciter et absolute negamus posse Deum creare talem creaturam quae sit causa principalis creationis quarumdam aliarum creaturarum. Ratio S. Thomae (1. p. q. XLV. a. 5.) huc redit: terminus creationis non est aliquis modus entis, sed ipsum ens, fit enim quod prius non erat ullo modo; porro ens est effectus universalissimus inter omnes effectus, quia nihil est quod non sit ens; oportet vero effectum universalissimum (quoad praedicationem) reducere in causam universalissimam (quoad efficaciam); atqui haec est Deus: ergo Deus solus creare potest. Haec ratio difficilis visa est pluribus. Sane concedunt quidem colligi ex ea quod omne ens sive summa omnium entium non possit esse terminus nisi activitatis causae universalissimae; at quod aliquod determinatum ens vel determinata species puta ranarum non possit creari ab aliqua creatura ex. gr. ab Angelo id se videre negant. Integra enim semper Deo maneret universalitas causalitatis, qui omnia creare posset; licet simul per virtutem naturalem a Deo acceptam creatura aliqua crearet, sicut reapse manet Deo dignitas causae universalissimae quoad omnes effectus, quamvis aliquos effectus etiam creaturae producant.

Itaque primum alio argumento rem in tuto collocabimus; tum deinde ad argumentum S. Thomae revertemur illudque illustrare et vindicare conabimur.

1° Vis creativa etiam alicuius generis substantiarum est infinita: ergo nulli creaturae competere potest. P. M. Etenim creans agit nutu voluntatis; qui autem agit nutu voluntatis, potens ex se est simul producere substantias omnes eius generis, etsi eae simul esse non possint: nam potest ea simul velle. Vis quae potest simul producere substantias omnes alicuius generis est actu maior quavis vi finita, nam vis finita eo magis crescit, et concipitur esse maior, quo plures terminos suae activitatis potest simul producere; si ergo potest infinitos terminos simul, crescit in infinitum; et quia actu est potens eas simul producere, erit actu infinita. Rursus sit vis creandi omnia corpora, haec

vis cum actu possit omnia simul producere, nequit amplius crescere saltem in suo genere; atqui vis finita potest in suo genere quoque crescere, quia hoc proprium est cuiusque rei finitae, sicut quavis magnitudine finita potest esse alia maior, et ita porro. Vis autem quae actu non est finita est infinita, quia quidquid actu est, vel est finitum, vel infinitum. Praeterea perfectio in summa omnium substantiarum corporearum simul sumptarum est perfectio actu maior quavis perfectione finita, quia est perfectio actu resultans ex gradibus perfectionum semper crescentibus sine fine: quamvis autem haec perfectio a parte rei esse nequeat, vis tamen ex se capax eam, si posset existere, producendi, ei aequivalere debet, et si potest simul eam producere, ei debet aequivalere actu, ideoque esse infinita actu. Probata est ergo *Maior, minor* certa est: ergo.

2° Nulla perfectio potest esse univoca Deo et creaturis; esset vero univoca si in creaturis aliqua perfectio attingeret maximum gradum. Atqui maximus gradus qui attingi possit a virtute producente est ut res producat solo nutu voluntatis, qui maximam independentiam, maximamque actualitatem dicit. Igitur hic gradus nequit competere creaturis, quia secus in aliqua perfectione convenirent univoce creatura et Deus. Respondebis discrimen adhuc adesse ratione extensionis ad plura vel pauciora obiecta; verum etiam hoc dato, quoad modum tamen agendi essent pares vis creatrix Dei et vis creatrix competens creaturae; modus autem aequalis quo perfectio possidetur infert univocationem. Praeterea huius diversae extensionis ad plura vel pauciora obiecta nulla ratio sufficiens afferri potest, ut mox dicemus.

3° Itaque resumentes argumentum S. Thomae, illud ita proponi posse arbitramur. Causa universalissima non potest esse nisi una, nempe Deus: ratio est quia nulla causa praeter Deum potest habere vim producendi omnia possibilia, ut probavimus ab initio. Atqui causa producens ens ut ens, seu ens ex nihilo, sive unum sive plura producat, est causa universalissima; ergo ea non potest esse nisi Deus. P. m. qui potest producere ens ut ens, potest hoc ipso producere

quidquid habet rationem entis: atqui qui potest producere quidquid habet rationem entis, est causa universalissima; ergo. Omnis difficultas est in maiori huius syllogismi cuius tamen veritatem putamus hic S. Thomam supposuisse, et qua constituta infringitur omnis vis argumenti adversariorum; non enim amplius relinquitur locus distinctioni inter virtutem quae creare possit omnia, et virtutem quae aliqua tantum possit creare. Porro demonstratio huius maioris nobis in eo videtur sita quod facultas quaevis in ea omnia materialia obiecta se potest extendere quae sub suo formali obiecto continentur. Atqui formale obiectum potestatis creativae est ens ut ens, est ens producibile, sive ens ex nihilo efficiendum (Cosm. Th. XXVII); quae causa ergo in id ferri potest, potest versari circa ea omnia, quae sunt ex nihilo producibilia; ideoque potest substantias omnes possibiles creare.

Sane si ratio aliqua sufficiens id negandi afferri posset, ea petenda esset ex improportione inter rem productam et producentem, quia nempe illa est hac perfectior. Verum comparatio instituenda est inter rem producendam et vim creandi quae supponitur; utrum autem natura instructa hac vi sit aut possit esse finita, id est quod quaeritur, nec de hoc aliquid supponi debet. Iam vero quaenam improportio esse potest inter rem quamvis finitam et eam vim quae potest aliquid creare? Si perfectio substantiae ex potestate agendi et efficiendi dignoscitur, nihil perfectius videtur esse ea substantia, quae creare potest. At dices perfectiorem ea substantia, quae potest aliqua creare, esse eam quae potest alia et maiora creare. Atqui id dici nequit. Si enim id dicatur, tum potestas creandi non uni creaturae, sed pluribus sine fine asserenda est: infinitaeque erunt creaturae, puta, in genere spirituum, quae possint creare: semper enim ea creatura quae creare potest erit sine fine possibilis alia perfectior: at si infinitae creaturae possunt creare, etiam eae quae existunt dicendae sunt posse creare, nam et istae inter illas continentur: quod satis falsum apparet. Nulla ergo est ratio sufficiens negandae illius maioris.

Argumentum aliud, quod obiter refert S. Thomas in resp. ad 3. his verbis, « si tanto maior virtus requiritur in agente, quanto potentia est magis remota ab actu, oportet quod virtus agentis ex nulla praesupposita materia, quale agens est creans, sit infinita; quia nulla proportio est nullius potentiae ad aliquam potentiam, quam praesupponit virtus agentis naturalis, sicut non entis ad ens; » non videtur demonstrativum; etenim responderi potest quod tanta virtus in agente requiritur quanta est ea quae aequivalere potest subiecto quod deest; ad hoc vero vis finita sufficiens esse videtur, quod enim subiectum confert est aliquid finitum. (Cf. Suarez M. D. 20. §. 2).

In responsione ad 2.^m docet S. Doctor maiorem virtutem requiri ad producendum ex nihilo quam ex contrario: et ratio est manifesta, quia causa ex contrario producens utitur aliquo subiecto, in quo debet quidem dispositionem oppositam superare; quod tamen finita vi fieri potest: causa autem producens ex nihilo non utitur ullo subiecto, totam proinde rem producit, quod est aliquid maius. Hactenus probatum nulli creaturae competere posse ut sit causa principalis creationis.

Erunt fortasse tamen qui advertant probatum quidem esse repugnare hanc vim creaturae si ei connaturalis et debita asseratur, at si supernaturalis et gratuita statuatur, repugnantiam non apparere. Verum cum vis creativa sit simpliciter infinita, perfectio vero infinita neque per gratiam possit communicari, sequitur absurdam esse eam gratuitam communicationem; nisi hoc sensu accipiatur quod ad nutum sive desiderium voluntatis creatae Deus creet; secundum quod creatura non causa efficiens, sed moralis tantum constitueretur.

III. Causae instrumentalis physicae definitionem dedimus initio partis praecedentis. Ex qua liquet quod causa instrumentalis propriam virtutem propriumque actum habere debet quo aliquid efficiat, secus causa non esset, nec ratio ulla existeret cur pro certis effectibus certa instrumenta adhiberentur. Iam vero actus quo creatura aliqua

ponitur cooperari ut instrumentum ad opus creationis, vel est immanens vel transiens; transiens autem supponit subiectum, unde non potest habere locum in creatione. Si immanens est, erit actus voluntatis. Porro vel hic actus eo spectat ut moveat voluntatem Dei ad creandum, et tunc non cooperatur physice ad opus creationis, sed solum moraliter. Si autem eo spectat ut vi sua physice aliquid efficiat, tunc erit causa principalis, quia vi sua totum effectum attingere debet, ideoque tota perfectio effectus ei respondere debet; nam effectus creationis, qui in hoc consistit quod aliquid sit quod prius non erat, qui nimirum est ens ut ens, est omnino indivisibilis. Ergo causae instrumentali nullus locus est in creatione. Ergo.

Ratio S. Thomae est quia omnis causa instrumentalis supponit subiectum aliquod quod disponit ad opus causae principalis. Haec ratio quibusdam parum probatur. Verum si consideretur quod causa instrumentalis assumi non potest nisi cum effectus unus est aliquo modo multiplex; et quod effectus unus nequit esse aliquo modo multiplex nisi fiat modus in subiecto, manifestum erit recte S. Thomam docere causam instrumentalem postulare semper aliquod subiectum. Quia vero minores partes causae instrumentali tribuendae sunt, potiores principali, nequit attribui proprie causae instrumentali modus aut forma, quae est terminus actionis, sed tantum dispositio quaedam ad haec.

Restat explicanda doctrina quaedam S. Thomae in responsione ad 1.^m l. c. Quaeritur enim, cum possit homo, et generatim omne animal producere sibi simile, cur Angelus, qui perfectior est, id non possit. Ratio est quia animal eatenus producitur quatenus materia quaedam in corpus organicum disponitur quod ex naturae lege animam postulat, quae creata a Deo eique infusa animal vivens constituit. Porro materiam disponere in corpus organicum opus est quod ab animali effici potest, est enim quaedam modificatio subiecti praeesistentis. Atque ita animal potest esse causa alterius, sibi quae simile producere. Angelus vero nulla materia, nullo subiecto constat, sed est substantia simplex;